

Jana
Beňová

cafe Hyena

Plán
odprevádzania

MARENČIN PT

„ČO EŠTE BY MALA URŠUL'A ZAŽIŤ PO STRANE 399?“

Rudolf Sloboda

© Jana Beňová, 2008, 2012
© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2012
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Cover © Mikina Dimunová, 2012
Cover image © „Inferno“ Pedro Cabrita Reis, 1989
Cover photo © Marek Kęndzierski
Illustration © Jana Bálíková
Design © Marta Blehová, 2012
Jazyková úprava Elvíra Šípiková
289. publikácia, 2. vydanie

ISBN 978-80-8114-128-7

Jana Beňová

CAFÉ HYENA
(Plán odprevádzania)

MARENČIN PT

Petržalka – Galapágy[!]

PETRŽALKA
THE SHADOW OF MY SMILE

PETRŽALKA
MY OWN STYLE

PETRŽALKA
THE SOUND OF MY HEART

PETRŽALKA
ALWAYS ON MY MIND

Živá petarda. Sused, ktorý býva v byte vedľa Iana a Elzy, je starší pán. Už roky si myslí, že Elza je Ianov syn. Zdraví ju bodro servus a občas ju udrie priateľsky do hrude.

Sused naznáša petardy. Keď ich začnú deti odpalovať, vybehne na lodžiu a kričí: „Ty vyjebanec!“ Stále dokola. Tak sa začína predvianočné obdobie v Petržalke: Tyvyjebanectyvyjebanecty.

Sused nie je človek, je to v podstate svojská petarda. Kapsľa. Túto noc putuje Elza pred jeho dvere, aby

nemusela cez stenu počúvať zábavný program v televízii. Prosí ho, aby to stíšil. Lesknú sa mu oči: kombinácia alkoholu a slzy.

„No neviem,“ hovorí povýšene, plný pozitívnej energie. „Je to program na pomoc Tatrám, tak som myslel, že všetci, že každý,“ fíká sused.

Elza odchádza, vojde do bytu, televízor za stenou už nereve. Teraz reve sused. „Kurvy maďarské!“ Stále dokola. Elza leží v posteli, tečú jej slzy. Dookola. Na pomoc Petržalke.

Petržalka je územie, kde čas nehrá rolu. Žijú tu tvory, o ktorých si ostatná časť zemegule myslí, že už neexistujú, že vyhynuli. Dobré aj zlé. Tváre švábov pripomínajú dinosaury, susedov hlas nevychádza z hrdla, ale z očných zubov šelmy.

Elza vybehne na lodžiu, z koša vyberá fľašu a nakláňa sa na susedovu stranu. Pri stene stojí prázdne akvárium. Hodí fľašu do jeho stredu a uteká sa schovať naspäť do postele. Počuje, ako sused vychádza von, chvíľu je ticho. Elza sa trasie.

„Modrý portugal,“ prečíta po chvíli z črepín začudovane sused. Potom padne mier na krajinu.

V petržalských bytoch hrajú a rozprávajú všetky steny. Osviežite si tu piesne, o ktorých ste si mysleli, že na ne svet už zabudol. Čas stojí, rádiá sú celé roky naladené

na jednu stanicu. Čiarka, ktorá ju ukazovala na stupnici, sa časom prepadla do vnútra prístroja. Na dno skanzenu.

Elza zistila, že v rádiu ešte aj dnes funguje program Hráme jubilantom. Pamätala si ho z detstva. Za socializmu ho mali naladený v každom kaderníctve.

Elza prosí suseda, aby piesne a blahoželanía nepočúval tak nahlas. Sused stojí medzi dverami v spodkoch, bosý. Plače. Pri dychovke si spomenul na svoju mŕtву mamu.

Suseda chodia navštevovať dvaja synovia: „Sa preber, tatko! Ty odchádzaš! Čo je s tebou? Ty mi voláš cez českú sieť na Eurotel do Rakúska? Veď to ja musím všetko platiť. Pozri sa na seba, ty kokso! Spamätaj sa! Niečo ti poviem, a ty o dva týždne už nič nevieš.“

„Nehovor mi tu detaily! Detaily nechcem vedieť,“ prosí otec.

Elza sa rozhodne, že synov vyčíha na ulici pred domom a poprosí ich, aby nevysielali svoje rodinné programy tak nahlas až do tretej ráno. Až po poldňovom postávaní pri vchode zistí, že susedových synov nerozozná od iných petržalských mladých mužov. Všetci sú vysokí, napučanej postavy, majú vyholené hlavy a ich tváre pripomínajú lievanec.

Elza. Územie za riekou mi pripadalo v detstve nebezpečné. S rodičmi sme bývali v Starom Meste. Starý most je začiatok nevyspytateľnej cesty – chodník ľavej ruky zavesený nad priepasťou, v ktorej sa valí hnedá rieka. Hranica, kde sa nedeľná prechádzka mení na boj o holý život. Preto by po ňom mali chodiť len dospelí starší ako osemnásť rokov.

Z mestského brehu často pozorujem Lunapark – petržalskú bránu. Snažím sa uniknúť spaľujúcemu pohľadu sfíng. Strážia vstup, a pritom predstierajú hravosť. Koníky, káčery a labute obrích rozmerov a farieb obiehajú v uzavretom nepriedušnom kruhu. Točia sa v diabolsky vymedzenej dráhe. Nad nimi rotujú kolesá výskajúcich a kričiacich detí. Neúprosný točivý pohyb pohlcuje krajinu.

Únik neexistuje – kolo sa nedá prelomiť. Zopár detí sa zle rozhodlo – kľčovito sa držia nepoddajných šíjí umelých koní a plačú.

„Tak tomuto hovorím život,“ povie kolotočiar, tvár vyvráti k nebu a pridá rýchlosť.

V niektoré dni Lunapark vyzerá ako zavretý, pokazený. Funguje len zopár kolotočov a jedna strelnica. Po zablatenom areáli sa ponevierajú kolotočiari. Tragické postavy pripomínajú Anglicko z čias, keď deti používali na čistenie komínov.

V modrom voze autodrómu mi pri zrážke s červeným vyrazí dych. Otec mi vždy, keď sa stočí reč na

kolotoče, rozpráva o labuti, ktorá sa odtrhla aj s dvoma maličkými deťmi.

Stará mama so mnou vojde do zrkadlového bludiska, a keď sa nám nedarí dostať von – žiadna cesta, žiadne dvere, zrkadlá nie sú okná, nič, stále len ja a babka, babka a ja, a naše tváre v zrkadlách čoraz bledšie – začneme po polhodine volať na pána, čo nám predal lístky, aby nás odtiaľ vyviedol. Aby nám ukázal cestu.

Mama so starou mamou o pár rokov neskôr v Petržalke zabľúdia. Nasadnú na správny autobus, ale v opačnom smere. Namiesto do mesta ich unáša čoraz hlbšie a hlbšie do vnútra sídliska.

Keď vydesené vystúpia, je už tma a sneží. Už nikdy sa nedostanú domov, už nikdy netrafia von. „Prosím vás, ako sa dostaneme do Bratislavy?“ vyhrkne mama na slečnu na zastávke. „Ale veď už ste... Tu ste v Bratislave,“ čuduje sa slečna.

Mama sa bezmocne usmeje. „Ja myslím do mesta Bratislava.“ Keď sa dostanú za most, mama sa starej mamy spýta, či si všimla, akú zvláštnu tvár malo to dievča. Celkom ako nejaký tvarohový lievanec.

Keď sa chceme s Ianom prvýkrát spolu vyspať, povie mi, že býva v Petržalke. Ani sa nezachvejem. (Uvedomím si, že som sa nezachvela.)

Most je nebezpečný, najmä ak po ňom človek prechádza peši. Rieka je príliš blízko. Hranica medzi vodou a vzduchom je vyzývavá. Obávam sa, že zrazu len skočím. Bez prípravy, bez jedinej smutnej myšlienky, bez citoslovca *hop*, žiadna dráma či rozhodovanie – pravidelné kroky po moste proste len vystrieda skok.

Najväčšiu chuť skákať mám v zime. Človek sa vo vrstve teplého oblečenia cíti nepreniknuteľný a nedotknuteľný. A túži po zmene. Tak ako nomád po zmene obzoru – túžim v zime po zmene skupenstva. Namiesto neistého farbavého kroku po zľadovatenom povrchu mosta – skok bude let. Potom moment na rozhraní. Predĺžený o chvíľu, keď už ležím vo vode, ale tá ešte nepresiakla cez vrstvy oblečenia na telo. Len pomaličky preniká, ťažká a zelená ako mentolové cukríky – plní vrecká, vniká do topánok.

Do autobusu nastúpil lievanec. Vystrel predo mňa tučné potetované ramená. Radšej som privrela oči. Aby som sa nemusela pozeráť na tie postavy cválajúce v plameňoch, na lievancovu tvár orámovanú mesačnou krajinou za oknom. Dala som sa unášať a drgať s privretými očami.

Možno práve pre petržalské obrazy Ian pred rokmi na čas oslepol. Rozhodol sa radšej nič nevidieť,

nepozerať dookola, nesledovať, nemusieť sa prizerať – Petržalke.

Ian spomínal, ako ho raz prišiel po rokoch navštíviť priateľ z detstva, ktorý emigroval v šesťdesiatom ôsmom do Kanady. Chvíľu sa pozeral z okna petržalského bytu – a viackrát rodné mesto nenavštívil. „Takže takto ty teraz žiješ,“ povedal, poklepal Iana po pleci a vrátil sa domov bez stopy. Viac sa nezval. Petržalka mu vyrazila kanadský dych.

Tetovaní ľudia sa mi nikdy nepáčili. Pripomínali mi kriminál a pirátske lode. A opitého robotníka v letnej električke. Viezli sme sa s mamou domov z kúpaliska. „Čo kukáš?“ oboril sa na mamu robotník s tetovanou morskou pannou, prestreleným srdcom a nápisom Carmen na ruke. „Ja sa na vás nedívam,“ povedala mama a prešli sme do druhej časti voza.

Niekedy si myslím, že Ian neoslepol pre Petržalku. Možno pre mňa. Nevydržal sa už pozerať na náš spoločný život. Ako na tetovanie. Prešiel do druhej časti voza.

A jeho kanadský priateľ sa už nikdy nevrátil na Slovensko, lebo si uvedomil, že pred Petržalkou by nedokázal

nikoho zachrániť. Ani prvého kamaráta a bývalého veliteľa detskej armády.

Potom, ako sa Ianovi opäť vrátil zrak, znenávidel veci, ktoré mu pripomínali slepotu. Klzké kamene na dne riek, jazier a mora, bahno, filmy Tanečníca v tme a Ray, plavecké okuliare a potraviny tmavej farby (hovädzie mäso, čínske huby, morčacie stehná).

Videl však už len na jedno oko.

Lievance sú vyznávačmi kultu smrti. Holé lebky sú znamenkom nekrofilie. Neznášajú všetko, čo sa derie na svetlo, všetko, čo klíči, vyviera, prediera sa zo škrupiny. Imponuje im holá žiariaca kosť, lebka, čistý vápnik. Vlasý lievancov dostanú šancu až pod zemou. Vtedy prvý raz nesmeli ako páperie vyklíčia z lebiek.

„Aha! Aha, čo je to?“ kričí malý chlapček na terase v Petržalke a máva rukami vo vzduchu ako vták.

„Nič,“ odpovedá mu kamarát.

„Volá sa to hajlovanie,“ hovorí chlapček a máva ďalej.

Trochu vzlietne.

Elza s Ianom patrili k bratislavským desperádom. Nepracovali v reklamnej agentúre a nesnažili sa našet-

riť na lepší byt a auto. Často sedávali v nóbl kaviarňach. Všetky peniaze, čo zarobili, prejedli, prepili a prefajčili. Správali sa ako študenti (heslo: *jediné skutočne premrhané peniaze sú tie ušetrené*). Pridali sa k bezstarostnej vrstve ľudí, ktorí kupujú len to, čo sa dá vycikať, vykať, vyfúknuť – zrecyklovať do dvadsaťštyri hodín.

Práve vďaka týmto dešperátnym ľuďom mohli v meste fungovať kaviarne a reštaurácie, v ktorých všetko stálo stokrát viac, ako bolo únosné.

Raz za čas si šťastne vychutnali bývanie v iných domoch – v penziónoch či hoteloch. Nezáležalo na tom, v ktorom meste boli ubytovaní. Bola to rozkoš, bývať niekde inde ako v Petržalke. Domov z ciest sa vždy vracali so strachom pred tým, čo ich za dverami vlastného bytu opäť môže čakať.

Elza. Nieкто dostane sračku, keď sa vyberie do Egypta. My sme ju dostali vždy, keď sme sa vrátili domov. Do Petržalky.

Elza a Ian sa milovali. Do izby doliehali hlasy detských fúhrerov hrajúcich sa pred panelákom svoje hry. Výkriky. Nadávky. Bola jeseň. Pomalá tma. Rozkoš muža a ženy sa miešala s vulgárnosťou detských výkrikov. Milovali sa potichu a skromne. Hľadeli si do očí. Ako Židia schovaní v nejakej pivnici.

Každé slávne mesto má vyhliadky. Pozeráte sa, a zrazu vám leží pri nohách, vidíte ho ako na dlani, všetko pokope. Na niektorých vyhliadkach sú kaviarne, kde si môžete kúpiť najdrahšiu vodu a víno v meste.

Na každej vyhliadke žije starček. Väčšinou bielovlasý. Nenápadne stojí v rohu a hľadá na tých, čo sa pozerajú. Má ich ako na dlani, všetkých pokope.

Podíde k bezbranným, zahľadí sa im na moment do tváre, a vzápätí mu už ruky vyletia do povetria a začne chrliť mená a názvy slávnych stavieb a pamiatok. Ukazuje z budovy na budovu, akoby hral s mestom šach a nenápadne ich posúval. Pokračuje ďalej aj napriek tomu, že mu naznačujete, že mesto dobre poznáte. Aj všetky stavby a pamiatky. Že nie ste turista. Že ste sa tu narodili a mesto opúšťate len počas horúcich letných mesiacov.

Potom nastaví dlaň a vypýta si tri eurá na kávu.

Elza. Ja som bratislavským starčekom. Čakám na hradnom kopci. Tu je najlepšia vyhliadka na turistov. Pozorujem a vyberám si. Potom podídem k obetiam, zahľadím sa im na moment do tváre, natiahnem ruku v diaľ smerom na druhý breh a ukazujem na biele mesto za riekou: Petržalka, Pe-tr-žal-ka.

Akoby som z oka vypadla bielovlasému starčekovi Freudovi vo chvíli, keď si ho predvolalo gestapo. Nasťa-

hovalo sa rovno oproti jeho bytu (Berggasse 19). Okná hľadeli do okien. Predtým ako mu dovolili opustiť krajinu, musel podpísať, že mu nič zlé neurobili. Starček sa podpísal a doplnil vetu: „Gestapo môžem naozaj každému len odporúčať.“

Muezíni. Hlasy prichádzali. Udierali spoza stien, zostupovali z výšky, búšili do chodidiel. Rytmický spev petržalských muezínov. Budil Elzu skoro ráno. Pred svitaním.

O poschodie nižšie bývala stará žena s nevládnou matkou. Boli stále doma a obe boli takmer hluché. Ich nikdy sa nekončiaci rozhovor sa začínal pred svitaním. Budili sa skoro, nemohli spať. Dve stareny rozoberali každé ráno existenciu – svoju a iných ľudí. (Od počiatku.) Lipli na ohováraní ako na živote.

Elza ležala v posteli. Vyrušovali ju hlasy stúpajúce zo spodného bytu. Mala pocit, že stareny krákajú vo vankúši pod jej hlavou. Boli tam každé ráno. Od počiatku sveta. Ich starecká domácnosť jej pulzovala pod hlavou.

„Mama, ty si velice nespokojný pacient,“ škriekala jedna starena na druhú. „Furt si nervózna. Sťažuješ sa – na lekárov, na sestričky, na dialýzu. Strašne si furt nespokojná. A na tej izbe – ostatné babičky len ticho ležia, ani ústa neotvoria...“

„Lebo sú sprosté,“ zakrákala druhá starena. A ako slnko stúpalo, pridávali sa ďalší.

Petržalku môžem naozaj každému len odporúčať.

Škrek dievčiny, odkojenej na pornofilmoch, ktorá pri trtkaní kričala, akoby ju rezali. Z ľavej strany prichádzal monológ sklamanej ženy. „Opili ste ma a potom ste tajne predali starožitné hodiny, ľudožrúti. Ale tento byt je moje vlastníctvo. Kopnem vás všetkých do riti. Vypadnete odtiaľto, hnusáci. Všetko mi odtaja, ukradnú uteráky, otlčú hrnce. Hlavná vec, že oni majú všetko nepoškodené!“

Byt naplnila hlasná hudba. Na prasknutie. Nábytok a Elza sa zachveli. Niektorí vybehli na balkón: „To je koniec! Počuješ? My dvaja sme spolu skončili! Milovala som ťa velice, ale hrozne si ma teraz dourážal. Ale teraz ti už môže byť všetko jedno. Lúbim ťa, ale ty sa už viac nestaraj do mňa. A už vôbec ťa nemusí zaujímať, koľko ja mám v pičikokotof!“

Elza vybehla z bytu. A myslela si, že už nikdy sa nevráti. Domof!

Prechádzala sa vo vilovej štvrti na Palisádach. Pozerala do rozsvietených oblokofov. Ulicof sa rozliehal mäkký zvuk jej vlastných krokov. Ticho žiarilo. Dych mala hlboký a pravidelný.

Len čo opäť prekročila prah svojho bytu, mimovoľ-

ne sa zrýchlil. Brucho tlačilo more zablatených klzkých kameňof. V izbe bolo ticho. Čakala. Ako srna v oku. Ako zajac, pripravený na skok.

Muezíni jej pripomínali netopiere. Slepé myši s krídlami, ktoré stále vydávajú zvuky. Podľa odrazu svojho hlasu sa vedia zorientovať, určujú azimut, polohu, vedia, kde sú. Orientujú sa vo svete podľa toho, ako sa ich hlas odráža od okolitých vecí, bytostí, krajiny. Vydávajú zvuky a tým hľadajú vlastné miesto. Sú to ozvučené bytosti, nasledujúce ozvenu. Ako ľudia večne trkotajúci do telefónov priložených k lícu. Rýchlo a nepretržite bľabotajúci a načúvajúci ozvene bľabotu. Hľadajú, kam sa dostali. Kam až zapadli v sieti.

Asi ako slepci, ktorí sa boja tmy a potichu si spievajú. Ako ľudia, ktorí žijú sami v tmavých bytoch a púšťajú si od rána televízor, aby mali v byte živo.

Ako starec Ketzalquatzel rozprávajúci stále dookola tie isté príbehy. Príbehy, ktoré si vynucujú, aby boli neustále rozprávane. Vylepšované. Aby nestratili miesto. Aby sa mali od čoho odraziť. Aby sa nepretrhla niť.

Elza. Hlasy sú také uhrančivé. Predierajú sa do vnútra tela. Odkrývajú postupne všetky cesty. Niektoré navždy uzamykajú brány, spaľujú mosty. Uzatvárajú otvory.

„Čo je toto za jebnutý štát?“ vykrikuje sused a bláz-

nivo sa smeje. Sedím na záchode a snažím sa vycikať. Sused sa smeje a kričí. Jeho hlas ma obopína ako pri-tesný remeň. Ako popruhy. Zarýva sa mi do mäsa. Kým ho budem musieť počúvať, nepodará sa mi vycikať.

Sused je akcentovaná osobnosť.

Hlasy petržalských muezínov v meste nepočuť. V ceste im stojí rieka. Nenesie ich výkriky. Pohlcuje volanie svojím vlastným tichom. Tichom bez konkurencie.

Muezíni sú pod hladinou bezmocní. Voda pohlcuje slová, príbehy, výkriky. Pozemský hluk, význam aj intenzitu. Cúvnu pred ňou. Pár krokov späť – domof – do Petržalky. Zaspätkujú ako potkany.

Mesto, ktorým tečie rieka, má oproti mestu bez rieky výhodu. Nemusí sa deratizovať celé na jedenkrát. Mesto bez rieky musia deratizovať celé v jeden deň. Aby potkany nestihli prejsť z otrávenej časti do lokalít, ktoré ešte neboli ošetrené. Mesto, ktorým preteká rieka, stačí otráviť na dvakrát.

Keď Elza ráno odchádzala z bytu, sedel Ian nahý na stoličke a písal. Večer sa vrátila, otvorila dvere na izbe a začudovala sa, že muž stále sedí nahý v nezmenenej pozícii a píše. Keď ho na to upozornila, poplieskal sa radostne po bruchu a stehnách, akoby ich videl prvýkrát. Potešilo ho, aký živý zvuk vydávajú.

Tú jar začali Ian s Elzou žiť vo svojom meste ako na dovolenke. Ako v cudzine. Čítali si celé hodiny v Café Hyena.

Počúvali a sledovali ľudí okolo seba. Udržiavali sa v stave bdelého hladu. Míňali veľa peňazí. Tak ako vždy tesne pred krachom. Mrhali nimi. Stále si niečo zapisovali.

Stretávali sa v kaviarni dvakrát denne a pri stole sedávali s ďalším párom – Rebekou a Lukasom Elfmanom. Bolo zjavné, že túto štvoricu tvoria sami umelci. Rebeka bola Elzinou priateľkou z detstva, Elfman si ju vzal tesne pred jeho koncom.

V Hyene boli všetci na štipendiu. Vtedy sa život spomalí ako počas cesty na lodi.

